

Sygn. akt VIII C 1217/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

26 luty 2016

Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu w VIII. Wydziale Cywilnym

w składzie następującym:

Przewodniczący SSR Agata Cieśla

Protokolant Magdalena Wengierow

po rozpoznaniu na rozprawie 17 lutego 2016 we W.

sprawy z powództwa K. D.

przeciwko R. K. (1)

o zachówek

I. zasądza od pozwanego R. K. (1) na rzecz powoda K. D. kwotę 18.083,33 zł (osiemnaście tysięcy osiemdziesiąt trzy złote trzydzieści trzy grosze) wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 15 lipca 2013 do dnia zapłaty;

II. oddala dalej idące powództwo;

III. nie obciąża pozwanego obowiązkiem zwrotu na rzecz powoda kosztów procesu;

IV. obciąża Skarb Państwa - Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu kwotą 680,78 zł tytułem brakującej części wydatków na opinię biegłego sądowego poniesionych tymczasowo przez Skarb Państwa;

V. przyznaje adwokatowi R. K. (2) od Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu kwotę 2.952 zł tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanemu z urzędu.

Sygn. akt VIII C 1217/13

UZASADNIENIE

Powód K. D. wniósł pozew przeciwko R. K. (1), domagając się zasądzenia od pozwanego na swoją rzecz kwoty 38.333 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty tytułem zachowku po zmarłej J. D. oraz zasądzenia od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego w kwocie 2.400 zł oraz opłaty skarbowej od pełnomocnictwa w wysokości 17 zł.

W uzasadnieniu powód wskazał, że spadek po zmarłej 23 października 2010 J. D. na podstawie testamentu sporządzonego w formie aktu notarialnego nabyli wspólnie pozwany R. K. (1) oraz M. K.. Spadkobiercami ustawowymi w wysokości po 1/3 są powód - mąż zmarłej, pozwany jako jej syn oraz córka B. K.. Z uwagi na powyższe powodowi przysługuje roszczenie wobec pozwanego o zachówek w wysokości 1/6 majątku spadkowego. K. D. wskazał, że w 2005 J. D. darowała pozwanemu lokal mieszkalny nr (...) położony we W. przy ul. (...), który był jedynym składnikiem jej majątku. W ocenie powoda, z uwagi na brzmienie art. 994 k.c., do majątku spadkowego należy doliczyć wartość dokonanej darowizny. Powód wskazał, że polubowne próby rozwiązania sporu nie przyniosły efektu. Wartość przedmiotowej nieruchomości została oszacowana na kwotę 230.000 zł, w związku z czym wartość zachowku przypadająca na powoda wynosi 38.330 zł.

Postanowieniem z 19 listopada 2013 Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu VIII. Wydział Cywilny zwolnił pozwanego od kosztów sądowych w całości i ustanowił dla pozwanego adwokata z urzędu (k. 38).

W odpowiedzi na pozew (k. 48-52) R. K. (1) wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów procesu i kosztów pomocy prawnej udzielonej pozwanemu z urzędu.

W uzasadnieniu odpowiedzi na pozew wskazał, że umowa darowizny z 14 lipca 2005 była w istocie umową dożywocia z uwagi na fakt, że w zamian za przeniesienie prawa własności do lokalu mieszkalnego pozwany zobowiązał się przyjmując spadkodawczynię jako domownika i pomagać jej do końca życia. Z uwagi na podniesioną okoliczność, powodowi nie przysługuje zachowek. Pozwany argumentował, że przedmiotowy lokal stanowił odrębny majątek J. D., nadto w trakcie trwania małżeństwa powoda ze spadkodawczynią nabyli wspólnie działkę budowlaną na B. we W. o powierzchni ok. 1.000 m² i aktualnej wartości około 500.000 zł. Powód wraz z J. D. rozpoczęli na zakupionej działce budowę domu jednorodzinnego, który spadkodawczyni finansowała z własnych środków. Wskutek presji wywieranej przez powoda J. D. wyraziła zgodę na darowanie działki wraz z budowanym domem na rzecz dzieci powoda. W trakcie trwania małżeństwa powód dokonał także wykupu mieszkania na ul. (...) we W. z majątku wspólnego powoda oraz J. D.. Kolejno pozwany wskazał, że spadkodawczyni zgromadziła na koncie 30.000 zł, przeznaczając je na swój pochówek oraz pomnik, do których dostęp miał wyłącznie powód. Po śmierci J. D. okazało się, że konto bankowe spadkodawczyni zostało opróżnione, a należąca do niej biżuteria, według oświadczenia powoda, zaginęła. Zdaniem pozwanego, powód zubożył masę spadkową po zmarłej J. D. o kwotę nie mniejszą niż 290.000 zł, na co składa się 250.000 zł za połowę wartości działki, 30.000 zł pieniędzy odłożonych na pochówek i pogrzeb oraz 10.000 zł wartości biżuterii. W świetle art. 5 k.c. domaganie się zachowku przez pozwanego nie może zasługiwać na uwzględnienie. Pozwany wskazał, że gdy w ostatnim okresie życia J. D. zapadła na chorobę Alzheimera, powód utrudniał jej udzielenie pomocy oraz przeznaczał jej emeryturę na własne cele. Pozwany zakwestionował nadto wartość lokalu mieszkalnego położonego przy ul. (...) we W. wskazaną przez powoda, podając, że wynosi ona około 160.000 zł.

Ustosunkowując się do zarzutów podniesionych w odpowiedzi na pozew, powód w piśmie złożonym na rozprawie 11 lutego 2014 (k. 62-64) wskazał, że z treści umowy z 14 lipca 2005 w sposób nie budzący wątpliwości wynika, że jest to umowa darowizny, w której została ustanowiona bezpłatna i dożywotnia służebność osobista na rzecz J. D., a fakt ustanowienia tej służebności nie wpływa na istotę umowy. Zdaniem powoda powołanie się na art. 5 k.c. w stanie faktycznym sprawy nie znajduje uzasadnienia, gdyż powód nie czyni ze swojego prawa do zachowku użytku, który byłby sprzeczny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem rzeczy. K. D. nie otrzymał należnego mu zachowku w jakiegokolwiek postaci, nie został również przez J. D. wydziedziczony. Powód zaprzeczył jakoby nie opiekował się J. D., utrudniał udzielenie jej pomocy, gospodarował na własne potrzeby jej emeryturę, wypłacił z jej konta kwotę 30.000 zł przeznaczoną na pochówek oraz przywłaszczył sobie biżuterię o wartości 10.000 zł. Powód wskazał, że darowizna nieruchomości na B., zakupionej wspólnie w latach osiemdziesiątych, została dokonana w 1986 przed zawarciem związku małżeńskiego przez powoda i spadkodawczynię (1988) córce powoda i zięciowi, a jej przedmiotem była działka gruntu z wykopami pod fundamenty. Nadto nie podlega ona doliczeniu do spadku, bowiem została dokonana przed więcej niż dziesięciu laty na rzecz osób nie będących spadkobiercami ani uprawnionymi do zachowku. K. D. wskazał, że z informacji przez niego posiadanych przedmiotowy lokal mieszkalny został sprzedany przez pozwanego za 240.000 zł. Nadto, w piśmie procesowym z 27 marca 2014 (k. 89-90) powód podniósł, że zakupu lokalu mieszkalnego numer (...) położonego we W. przy ul. (...) dokonał ze swojego majątku odrębnego, co zostało potwierdzone podczas sporządzania aktu notarialnego umowy sprzedaży nieruchomości.

Pismem z 13 kwietnia 2014 (k. 97-98) pozwany zgłosił zarzut potrącenia kwoty 32.000 zł tytułem bezumownego korzystania przez powoda z lokalu należącego do pozwanego za okres od 15 lipca 2005 do 23 października 2010. R. K. (1) wskazał, że jako wyłączny właściciel lokalu położonego przy ul. (...) we W. pod koniec lipca 2005 zwrócił się do powoda, aby ten począwszy od sierpnia 2005 zaczął płacić za korzystanie z lokalu po 500 zł miesięcznie lub w przypadku nie zaakceptowania powyższego, opuścił lokal mieszkalny. Powód w powyższym okresie nie płacił czynszu, nie opuścił również lokalu. Z uwagi na powyższe, po stronie pozwanego powstała wierzytelność w kwocie 32.000 zł za 62 miesiące bezumownego korzystania z lokalu.

W odpowiedzi na powyższy zarzut (k. 100-101) powód zaprzeczył, jakoby pozwany zwrócił się do niego, aby uiszczał czynsz w wysokości 500 zł, bądź też opuścił lokal mieszkalny. Dodał, że pozwany powinien wezwać powoda do powyższego w formie pisemnej, wyznaczając mu termin do zapłaty oraz wskazując sposób zapłaty, czego nie uczynił. Z ostrożności procesowej podniósł, że ewentualne roszczenie o zapłatę wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z lokalu jest przedawnione z upływem trzyletniego terminu przedawniania. Ponadto wskazał, że w przedmiotowej sprawie powód był uprawniony do zajmowania przedmiotowego lokalu mieszkalnego z uwagi na dyspozycję art. 28¹ k.r.o., albowiem zamieszkiwał tam wraz z żoną J. D., a mieszkanie służyło im do zaspokajania potrzeb rodziny, którą tworzyli małżonkowie.

Sąd ustalił w sprawie następujący stan faktyczny istotny dla rozstrzygnięcia:

Spadkodawczyni J. D. zmarła 23 października 2010 we W., ostatnio stale zamieszkiwała we W. przy ulicy (...).

Prawomocnym postanowieniem z 08 czerwca 2011 Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu VIII. Wydział Cywilny w sprawie o sygn. akt VIII Ns 163/11, stwierdził, że spadek po zmarłej J. D. na podstawie testamentu notarialnego z 08 stycznia 1996 nabył syn spadkodawczyni R. K. (1) i jego żona M. K. po 1/2 części każde z nich.

Do kręgu spadkobierców ustawowych po J. D. należy jej mąż – powód K. D. (związek małżeński zawarty 12 listopada 1988) oraz dzieci spadkodawczyni: pozwany syn R. K. (1) i córka B. K..

Spadkobiercy ustawowi J. D. nie zostali uznani za niegodnych do dziedziczenia. Nie zostali wydziedziczeni przez spadkodawczynię. Nie zrzekli się dziedziczenia.

[**dowody:**

- odpis skrócony aktu małżeństwa J. K. i K. D. sporządzony w USC we W. k. 12,
- testament spadkodawczyni - akt notarialny z 08.01.1996 rep. A nr 71/96 k. 13 - 14,
- postanowienie Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu VIII. Wydział Cywilny z 08 czerwca 2011, sygn. akt VIII Ns 163/11 k. 53]

W chwili śmierci spadkodawczyni J. D. nie pozostawiła po sobie wartościowych ruchomości, papierów wartościowych, ani oszczędności. Nie była też właścicielką nieruchomości.

Jedynym składnikiem majątku J. D. była nieruchomość, stanowiąca lokal mieszkalny numer (...) położony we W. przy ulicy (...), którą spadkodawczyni rozporządziła za życia, zawierając 14 lipca 2005 umowę darowizny z synem - pozwanym R. K. (1). Umową darowizny R. K. (1) ustanowił na rzecz J. D. bezpłatną i dożywotnią służebność osobistą w przedmiotowym lokalu, polegającą na prawie do korzystania z jednego pokoju z używalnością kuchni, łazienki i przedpokoju.

J. D. nabyła powyższą nieruchomość będąc stanu wolnego. Była to jedyna darowizna ze strony matki na rzecz syna R. K. (1).

[**dowody:**

- umowa darowizny z 14.07.2005 - akt notarialny rep. A nr (...) k. 15- 17,
- odpis zwykły księgi wieczystej nr (...) k. 8 - 11,
- zestawienie operacji na rachunku bankowym spadkodawczyni i powoda za okres od 01.01.2009 do 08.11.2010 k. 324-328;

- zeznania świadka M. K., protokół elektroniczny z 05 czerwca 2014,
- przesłuchanie powoda K. D., protokół elektroniczny z 29 lipca 2014,
- przesłuchanie pozwanego R. K. (1), protokół elektroniczny z 29 lipca 2014]

Wartość rynkowa nieruchomości, stanowiącej lokal mieszkalny numer (...) położony we W. przy ulicy (...), dla której Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Krzyków we Wrocławiu IV. Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą numer (...), według jej stanu na dzień dokonania darowizny, to jest na datę 14 lipca 2005 i według aktualnych cen rynkowych wynosi 217.000 zł.

W 2011 pozwany sprzedał powyższą nieruchomość za cenę 240.000 zł.

[dowody:

- opinia biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości mgr inż. K. H. k. 235 – 250,
- ustna opinia uzupełniająca biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości mgr inż. K. H., protokół elektroniczny z 28 października 2015,
- przesłuchanie pozwanego R. K. (1), protokół elektroniczny z 29 lipca 2014,
- przesłuchanie powoda K. D., protokół elektroniczny z 29 lipca 2014]

Pismem z 20 sierpnia 2012 powód wezwał pozwanego do zapłaty kwoty 50.000 zł tytułem zachowku. Pozwany nie spełnił żądania.

[**dowód** wezwanie pozwanego do zapłaty z 20.08.2012z potwierdzeniem nadania i odbioru k. 18-19]

K. D. oraz J. D. przed zawarciem związku małżeńskiego, w latach osiemdziesiątych, nabyli wspólnie nieruchomość stanowiącą działkę gruntu położoną we W. przy ulicy (...), na której rozpoczęli prace związane z budową domu.

W 1986, przed zawarciem związku małżeńskiego, K. D. oraz J. D. umową darowizny przenieśli własność tej nieruchomości na córkę powoda B. G. oraz jej męża S. G..

[**dowody:**

- informacja o treści księgi wieczystej nr (...) k.78 – 85,
- zeznania świadka M. K., protokół elektroniczny z 05 czerwca 2014,
- przesłuchanie powoda K. D., protokół elektroniczny z 29 lipca 2014;]

W trakcie trwania wspólności małżeńskiej majątkowej K. D. ze spadkodawczynią J. D. powód nabył do swojego majątku osobistego prawo własności nieruchomości stanowiącej lokal mieszkalny numer (...) położony przy ulicy (...) wraz z przynależnymi do niego prawami (umowa z 25.09.1998) oraz prawo własności garażu położonego przy ulicy (...) we W. wraz z udziałem w prawie użytkowania wieczystego gruntu (umowa z 22.05.1995).

[dowody:

- umowa sprzedaży z 25.09.1998 – akt notarialny Rep. A nr (...) k. 69-72,
- informacja o treści księgi wieczystej nr (...) k. 123 – 131,

- umowa użytkowania wieczystego i nieodpłatnego przeniesienia własności garażu z 22.05.1995 – akt notarialny Rep. A nr (...) k. 137-138]

Powód K. D. wraz z żoną J. D. zamieszkiwał w lokalu numer (...) położonym we W. przy ulicy (...), mieszkał tam do dnia następującego po śmierci żony, to jest do 24 października 2010.

[okoliczność bezsporna]

Spadkodawczyni J. D. od około 2009 chorowała na A.. Zajmowała się nią wówczas córka B. K., odwiedzały ją również opiekunki z pomocy społecznej. Powód nie zapewniał żonie odpowiedniej opieki lekarskiej, nie realizował recept z przepisanyymi jej lekami, wydzielał pieniądze na jedzenie.

J. D. i powód posiadali wspólny rachunek bankowy, na który wpływała emerytura spadkodawczyni. W dacie otwarcia spadku saldo na tym rachunku wynosiło 88,26 zł.

[**dowody:**

- częściowo zeznania świadka M. S., protokół elektroniczny z 05 czerwca 2014,
- częściowo zeznania świadka M. K., protokół elektroniczny z 05 czerwca 2014,
- zestawienie operacji na rachunku bankowym spadkodawczyni i powoda za okres od 01.01.2009 do 08.11.2010 k. 324-328]

Pozwany R. K. (1) jest zatrudniony na stanowisku pracownika porządkowego za wynagrodzeniem 1.379,95 zł netto miesięcznie. Pozwany pomaga finansowo córce, posiada udział w wysokości 1/4 w prawie własności nieruchomości położonej w J..

[**dowody:**

- historia rachunku bankowego pozwanego za 2015 k. 314 - 316,
- zaświadczenie o zarobkach k. 317,
- przesłuchanie pozwanego R. K. (1), protokół elektroniczny z 29 lipca 2014]

W tak ustalonym stanie faktycznym, Sąd zważył, co następuje:

Powództwo zasługiwało na częściowe uwzględnienie.

W niniejszej sprawie powód K. D. domagał się zasądzenia na jego rzecz od pozwanego R. K. (1) kwoty 38.333 zł tytułem zachowku po zmarłej żonie J. D.. Powód podniósł, iż spadkodawczyni w dacie otwarcia spadku nie pozostawiła po sobie żadnego majątku, jednakże za życia dokonała na rzecz pozwanego, będącego jej synem, darowizny nieruchomości, podlegającej doliczeniu do spadku.

Na wstępie rozważań zaznaczyć należy, iż prawo spadkowe zapewnia członkom najbliższej rodziny spadkodawcy, zaliczonym do kręgu uprawnionych do zachowku, uzyskanie określonej korzyści ze spadku niezależnie od woli spadkodawcy, to jest choćby spadkodawca pozbawił ich tej korzyści przez rozrządzenia testamentowe lub dokonane darowizny.

Zgodnie z art. 991 § 1 k.c. zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni – dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadła przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach – połowa wartości tego udziału (zachowek).

Uprawniony może otrzymać należny mu zachówek przede wszystkim w postaci powołania do spadku, zapisu lub uczynionej przez spadkodawcę na jego rzecz darowizny (art. 991 § 2 k.c.). Gdy jednak to nie nastąpi przysługuje mu względem spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia (roszczenie o zachówek). Stosownie do art. 1000 § 1 k.c. w sytuacji, gdy uprawniony nie może otrzymać należnego mu zachowku od spadkobiercy lub osoby, na rzecz której został uczyniony zapis windykacyjny, może on żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże obdarowany jest obowiązany do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem darowizny. Jeżeli obdarowany sam jest uprawniony do zachowku, ponosi on odpowiedzialność względem innych uprawnionych do zachowku tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek (art. 1000 § 2 k.c.).

W ocenie Sądu, w okolicznościach niniejszej sprawy nie budziło wątpliwości, iż powodowi, jako mężowi zmarłej J. D. przysługiwało roszczenie o zachówek w wysokości 1/6 udziału spadkowego ($1/2 \times 1/3 = 1/6$). Wynika to z faktu, że spadkobiercami ustawowymi po J. D. są: mąż K. D., syn R. K. (1) oraz córka B. K.. Jednocześnie spadkodawczyni J. D. sporządziła testament, na mocy którego do spadku jako jedynych spadkobierców powołała syna R. K. (1) oraz synową M. K., którzy – na mocy prawomocnego postanowienia tutejszego Sądu, nabyli spadek w udziałach po 1/2 części.

W pierwszej kolejności należy jednak rozważyć zarzut podniesiony przez pozwanego, oparty na twierdzeniu, iż umowa z 14 lipca 2005 zawarta pomiędzy nim a J. D. nie był umową darowizny, a umową dożywocia. Powyższe wywodził z okoliczności, że na jej podstawie, w zamian za przeniesienie prawa własności do lokalu mieszkalnego pozwany ustanowił na rzecz swojej matki bezpłatną i dożywotnią służebność osobistą polegającą na prawie do korzystania z jednego pokoju z używalnością kuchni, łazienki i przedpokoju.

W pierwszej kolejności należy wskazać, że wbrew argumentacji pozwanego, zawarta pomiędzy nim a spadkodawczynią umowa z 14 lipca 2005 stanowiła klasyczną umowę darowizny, na podstawie której pozwany uzyskał nieodpłatne przysporzenie majątkowe w postaci prawa własności lokalu mieszkalnego numer (...) położonego we W. przy ulicy (...). Umowa darowizny w ujęciu przepisu art. 888 k.c. jest umową, w której darczyńca zobowiązuje się do bezpłatnego świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swego majątku. Umowa darowizny ma więc przyczynę w zamiarze darczyńcy, aby kosztem własnego majątku nieodpłatnie wzbogacić inną osobę. W umowie darowizny bezpłatność należy do essentialiae negotii. Świadczenie darczyńcy musi być zatem subiektywnie i obiektywnie bezpłatne. Zarówno literalne brzmienie umowy z 14 lipca 2005, jak również okoliczności faktyczne sprawy wskazują, że powyższa umowa była umową darowizny. Nie przeczy temu fakt, iż jednocześnie z umową darowizny ustanowiona została na rzecz J. D. bezpłatna i dożywotnia służebność osobista mieszkania, polegająca na prawie do korzystania z jednego pokoju z używalnością kuchni, łazienki i przedpokoju. Dodać można, iż jest to praktyka powszechnie stosowana, mając na celu zabezpieczenie potrzeb mieszkaniowych darczyńcy.

Należy zaznaczyć, że ustawodawca przewidział trzy odrębne instytucje prawne: umowę darowizny, uregulowaną tytule XXXIII k.c., służebność mieszkania, uregulowaną w szczególności w przepisach art. 301 – 302 k.c. oraz umowę dożywocia, uregulowaną w tytule XXXIV dziale II k.c. Umowa dożywocia polega na tym, że w zamian za przeniesienie własności nieruchomości nabywca zobowiązuje się zapewnić zbywcy dożywotnie utrzymanie. Umowa dożywocia, w przeciwieństwie do umowy darowizny, jest umową odpłatną, a formą odpłatności jest dożywotnia opieka i utrzymanie. Z kolei darowaną nieruchomość można obciążyć służebnością mieszkania. Jest to służebność osobista polegająca na obciążeniu konkretnej nieruchomości na rzecz oznaczonej osoby fizycznej prawem, którego treść może polegać m.in. na tym, że osoba uprawniona może korzystać w oznaczonym zakresie z nieruchomości obciążonej. Umowa dożywocia i służebność mieszkania są więc odrębnymi instytucjami prawnymi.

W przedmiotowym wypadku darowizna i ustanowienie służebności mieszkania zostało zawarte w jednej umowie, nie oznacza to jednak, że zmienił się charakter umowy darowizny i została niejako „przekształcona” w umowę dożywocia. W świetle powołanych okoliczności, w ocenie Sądu należało zatem przyjąć, że pomiędzy pozwanym a

spadkodawczynią J. D. została zawarta umowa darowizny, której przedmiot podlega doliczeniu do wartości spadku, stanowiącej podstawę ustalenia należnego powodowi zachowku.

Mając na względzie powyższe stwierdzić należało, że odpowiedzialność pozwanego oparta jest na okoliczności, iż został on obdarowany przez spadkodawczynię jedynym wartościowym składnikiem majątkowym w postaci lokalu mieszkalnego numer (...) położonego we W. przy ulicy (...). Powodowi przysługiwało zatem roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej, określonej wartością udziału spadkowego i wartością spadku.

W tym miejscu zaznaczenia wymaga, iż zasadą jest, że przy ustalaniu prawa do zachowku dolicza się do spadku darowizny uczynione przez spadkodawcę (art. 993 k.c.). Wyjątki od tej zasady określa art. 994 k.c., który w § 1 stanowi, że przy obliczaniu zachowku nie dolicza się do spadku drobnych darowizn, zwyczajowo w danych stosunkach przyjętych, ani dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, darowizn na rzecz osób nie będących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku.

W tym zaś stanie rzeczy, skoro spadkodawczyni dokonała darowizny wyczerpującej cały spadek na rzecz spadkobiercy - pozwanego, a powód uprawniony do zachowku, nie otrzymał należnego mu zachowku w żadnej postaci, może dochodzić od obdarowanego roszczenia o zachowek w granicach określonych art. 1000 k.c.

Przesądżając zatem o istnieniu zobowiązania pozwanego do zaspokojenia roszczenia powoda z tytułu zachowku należało ustalić wysokość zachowku przysługującego powodowi.

W tym celu konieczne było ustalenie tzw. substratu zachowku, czyli czystej wartości spadku (art. 993-995 k.c.), stanowiącej różnicę pomiędzy wysokością aktywów wchodzących w skład spadku a wysokością długów spadkowych. Obliczenie zachowku następuje na podstawie wartości spadku ustalonej według cen z daty orzekania o roszczeniach z tego tytułu (tak: uchwała SN z 17 maja 1985, III CZP 69/84, OSNC 1986, nr 3, poz. 24; uchwała SN z 26 marca 1985, III CZP 75/84, OSNC 1985, nr 10, poz. 147). Zasada ta zapewnia uprawnionemu utrzymanie realnej wartości zachowku, a ustawowym jej przejawem są przepisy art. 995 oraz 1042 § 2 k.c., a także przesłanka ochrony interesów wierzyciela – uprawnionego do zachowku.

Wobec braku składników majątkowych wchodzących w skład spadku po J. D., czyli przy zerowym stanie czystego spadku, dla ustalenia substratu zachowku konieczne było ustalenie wartości podlegającej doliczeniu do spadku darowizny dokonanej przez spadkodawczynię na rzecz pozwanego.

Zgodnie z art. 995 k.c. wartość przedmiotu darowizny oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalania zachowku.

Dokonując ustaleń stanu faktycznego w zakresie spornej między stronami wartości nieruchomości stanowiącej przedmiot darowizny, Sąd oparł się na dowodzie z opinii biegłego sądowego z zakresu wyceny nieruchomości mgr inż. K. H., który, przy uwzględnieniu stanu nieruchomości na dzień dokonania darowizny, to jest w dacie 14 lipca 2005, w oparciu o analizę lokalnego rynku, fachową wiedzę i doświadczenie zawodowe, ustalił jej aktualną wartość rynkową na 217.000 zł.

Powód nie wnosił zarzutów do opinii biegłego, natomiast pozwany R. K. (1) zarzucił, że z uwagi na okoliczność, że budynek został wybudowany w 1977 z założonym okresem eksploatacji na 100 lat, faktyczne zużycie budynku jest na poziomie 38%, zatem standard wykonania i funkcjonalności należy określić jako gorszy, natomiast stan budynku jako przeciętny. Biegły ustosunkował się do powyższych twierdzeń w ustnej opinii uzupełniającej złożonej na rozprawie 28 października 2015, wskazując, iż pozwany przyjął błędną liniową metodę liczenia, gdyż w budynku różne elementy zużywają się w różnym tempie. Kolejno biegły wskazał, że lokal został zmodernizowany, m.in. poprzez wymianę okien i posadzek, położenie tapet. W konsekwencji biegły podtrzymał w całości opinię złożoną na piśmie.

Ustalenia biegłego sądowego nie budzą wątpliwości Sądu. Zarówno złożona do akt opinia pisemna, jak i uzupełniająca ją opinia ustna, są w ocenie Sądu rzetelne, kompletne i wystarczające do rozstrzygnięcia niniejszej sprawy.

W tym miejscu należy odnieść się kolejno do podnoszonych przez pozwanego zarzutów. Mianowicie pozwany R. K. (1) podniósł, że powodowi nie należy się zachówek ze względu na zubożenie przez niego masy spadkowej po zmarłej J. D. oraz jego niewdzięczne zachowanie wobec spadkodawczyni w okresie poprzedzającym jej śmierć. Pozwany podniósł, że wskutek wywierania presji przez powoda J. D. wyraziła zgodę na darowanie działki położonej przy ul. (...) we W. wraz z budowanym domem na rzecz dzieci K. D., które nie były jednocześnie dziećmi spadkodawczyni.

W niniejszej sprawie bezspornym było, że K. D. oraz J. D. dokonali takiej darowizny w 1986. Zgodnie natomiast z art. 994 k.c. § 1 k.c. przy obliczaniu zachowku nie dolicza się do spadku darowizn dokonanych przed więcej niż dziesięciu laty, licząc wstecz od otwarcia spadku, dokonanych na rzecz osób niebędących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku. Jako, że omawiana darowizna została dokonana ponad dziesięć lat, licząc od dnia otwarcia spadku, co nastąpiło 23 października 2010, a obdarowani nie byli uprawnionymi do zachowku w świetle art. 991 k.c., przedmiotu powyższej darowizny nie można więc doliczyć do wartości spadku.

Dalej pozwany podnosił, że w trakcie trwania małżeństwa powód dokonał wykupu lokalu mieszkalnego przy ul. (...) we W., przeznaczając na to środki z majątku wspólnego powoda oraz J. D.. Jednak zebrany w sprawie materiał dowodowy nie potwierdza powyższej okoliczności. Z umowy sprzedaży zawartej 25 listopada 1998 w formie aktu notarialnego wynika bowiem, że K. D. nabył na własność lokal mieszkalny numer (...) położony przy ulicy (...) wraz z przynależnymi prawami z majątku osobistego, co potwierdziła w tym akcie notarialnym J. D.. W świetle zaś art. 33 pkt 10 k.r.o. do majątku osobistego każdego z małżonków należą przedmioty majątkowe nabyte w zamian za składniki majątku osobistego. Pozwany nie obalił domniemania ustanowionego w art. 3 u.k.w.h., iż prawo jawne z księgi wieczystej jest wpisane zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym. Z uwagi na powyższe, nieruchomości położona przy ul. (...) nie może zostać zaliczona do masy spadkowej po spadkodawczyni.

Kolejno pozwany zarzucił, że po śmierci J. D. powód wybrał środki finansowe w kwocie 30.000 zł zgromadzone przez spadkodawczynię na wspólnym rachunku bankowym małżonków, a które miały zostać przeznaczone na pochówek i pomnik spadkodawczyni. Poza sporem jest, że J. D. miała z powodem wspólny rachunek bankowy, na który wpływała emerytura spadkodawczyni. Z zestawienia operacji na rachunku bankowym spadkodawczyni i powoda za okres od 01.01.2009 do 08.11.2010 (k. 324-328) wynika, że w okresie od 07 stycznia 2009 do 29 października 2010 saldo nie było wyższe niż 6.902,20 zł. Z kolei stan konta w dacie otwarcia spadku na tym rachunku wynosił 88,26 zł, zaś najwyższy roczny dochód J. D. w latach 1995 – 2009 wynosił 21.038,50 zł. Tym samym brak jest podstaw, aby przyjąć za pozwanym, iż powód zagospodarował na własne cele środki pieniężne zgromadzone przez spadkodawczynię, w każdym razie środków tych nie było na rachunku bankowym ani w chwili śmierci spadkodawczyni, ani wcześniej. Jak również wątpliwe jest, biorąc pod uwagę możliwości finansowe spadkodawczyni, aby zgromadziła ona środki pieniężne w wysokości 30.000 zł.

Nadto – według pozwanego, powód po śmierci żony zabrał należącą do niej biżuterię o wartości 10.000 zł. Pozwany jednak nie wykazał powyższej okoliczności. Dodatkowo brak dowodów na to, że K. D. istotnie przywłaszczył sobie kosztowności o wskazanej wartości. Bezspornie J. D. posiadała bliżej nieokreśloną biżuterię, jednakże okoliczność, kto jest obecnie jej posiadaczem, nie została udowodniona. Sama okoliczność, że powód posiadał wiedzę o tym, gdzie biżuteria się znajduje nie jest przy tym wystarczająca do stwierdzenia, że to powód ją zabrał. Nadto brak jakichkolwiek dowodów, które pozwalałyby oszacować wartość biżuterii należącej do J. D..

Podsumowując poczynione dotychczas uwagi, Sąd przyjął za podstawę ustalenia należnego powodowi zachowku kwotę 217.000 zł stanowiącą wartość uzyskanej przez pozwanego darowizny. Wyliczony od powyższej kwoty zachówek przysługujący powodowi, zgodnie z treścią art. 991 § 1 k.c., stanowiłby zatem kwotę 36.166,66 zł (217.000 zł x 1/6). Tym niemniej, Sąd zasądził na rzecz powoda od pozwanego połowę wymienionej sumy, a o takim rozstrzygnięciu sporu zdecydowały względy słusznościowe i przepis art. 5 k.c., zgodnie z którym nie można czynić ze swego prawa użytku, który by był sprzeczny ze społeczno – gospodarczym przeznaczeniem tego prawa lub zasadami współżycia społecznego. Takie działanie lub zaniechanie uprawnionego nie jest uważane za wykonywanie prawa i nie korzysta z ochrony.

W orzecznictwie podkreśla się, że art. 5 k.c. nie może być traktowany jako źródło roszczeń materialnoprawnych, albowiem służy on jedynie ochronie przed nadużyciem prawa podmiotowego przejawiającego się działaniem sprzecznym z zasadami współżycia społecznego lub społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa. W sprawach o zachówek możliwe jest stwierdzenie nadużycia prawa podmiotowego, jednakże zastosowanie normy art. 5 k.c. powinno być wyjątkowe i doznaje znaczących ograniczeń. Sąd Najwyższy podkreślił bowiem, że „sprzeczność z zasadami współżycia zachodzi bowiem wówczas, gdy w świetle reguł lub wartości moralnych powszechnie społecznie akceptowanych żądanie zapłaty należności z tytułu zachowku musiało być ocenione negatywnie. Dokonując osądu roszczenia o zachówek w tym aspekcie trzeba mieć na uwadze, że prawa uprawnionego do zachowku przysługujące mu ze względu na szczególny, bardzo bliski stosunek rodzinny, istniejący między nim a spadkodawcą, służą urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma względem swoich najbliższych oraz realizacji zasady, iż nikt nie może na wypadek swojej śmierci rozporządzić swoim majątkiem zupełnie dobrowolnie, z pominięciem swoich najbliższych (por. wyrok SN z 07 kwietnia 2004 r., sygn. IV CK 215/03). Zachówek stanowi minimum zagwarantowanego udziału w spadku spadkobiercy ustawowemu i pozbawić go tego udziału na podstawie art. 5 k.c. W orzecznictwie zaprezentowany został także podgląd, iż „zastosowanie art. 5 k.c. nie może udaremniać celów przepisów o zachowku, a odwołanie do zasad współżycia społecznego winno raczej służyć ochronie zobowiązanego do zachowku w sytuacji, gdy jego wysokość będzie nadmierna na przykład w wyniku nagłych zmian ekonomicznych, czy innych niezależnych od spadkobiercy zjawisk wpływających na wartość spadku (por. A. Szpunar glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 19 maja 1981 r., III CZP 18/81, NP 1983, nr 2, s. 94 i nast.). Należy mieć na uwadze, że główną funkcją zachowku jest zabezpieczenie interesów majątkowych osób najbliższych pominiętych przez spadkodawcę w testamencie.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt przedmiotowej sprawy zdaniem Sądu należało przyjąć, iż realizacja przez powoda roszczenia o zachówek stanowiła nadużycie przysługującego mu prawa podmiotowego i przyznanie mu tego roszczenia w całości godziłoby w zasady współżycia społecznego. Powód bowiem w trakcie trwania małżeństwa ze spadkodawczynią zadbał o swój interes majątkowy, zabezpieczając finansowo siebie i swoją rodzinę, potwierdzeniem czego są nieruchomości nabyte przez powoda w trakcie trwania małżeńskiej wspólności majątkowej ze spadkodawczynią do majątku osobistego powoda, jak również fakt dokonania przez powoda i spadkodawczynię darowizny nieruchomości gruntowej położonej przy ul. (...) we W. na rzecz córki powoda i jej męża.

Nadto powód nieodpłatnie zamieszkiwał wraz ze spadkodawczynią w lokalu pozwanego położonym we W. przy ul. (...) do 24 października 2010 (dnia następującego po śmierci żony). W tym miejscu należy się donieść do zgłoszonego przez pozwanego zarzutu potrącenia kwoty 32.000 zł tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystanie przez powoda z lokalu należącego do pozwanego za okres od 15 lipca 2005 do 23 października 2010. Poza sporem jest, iż powód zamieszkiwał w tym okresie w lokalu mieszkalnym stanowiącym, na skutek dokonanej przez spadkodawczynię darowizny, własność pozwanego, jednakże nie można pominąć faktu, iż zamieszkiwał tam wraz ze swoją żoną, zaspokajając wspólne małżonkom potrzeby mieszkaniowe. Zatem skoro spadkodawczyni uprawniona była do korzystania z tego lokalu mieszkalnego w oparciu o ustanowioną na jej rzecz służebność mieszkania, to powód uprawniony był do zajmowania wraz z nią przedmiotowego lokalu na podstawie art. 28¹ k.r.o. Tym samym brak jest podstaw do przyjęcia, aby powstała wierzytelność przysługująca pozwanemu wobec powoda z tytułu bezumownego korzystania z lokalu przez pozwanego, którą mógłby potrącić z wierzytelnością powoda z tytułu zachowku.

W ocenie Sądu powołane wyżej okoliczności, odwołujące się do woli samej spadkodawczyni, jak również porównanie sytuacji majątkowej powoda i pozwanego, skłaniają do zastosowania normy art. 5 k.c. i uwzględnienia na tej podstawie żądania powoda jedynie częściowo, to jest co do połowy należnej mu kwoty z tytułu zachowku. Należy zaznaczyć, że sytuacja finansowa powoda jest stabilna, jest właścicielem wskazanych nieruchomości i pobiera stałą emeryturę. Tymczasem sytuacja materialna pozwanego nie jest tak dobra jak powoda. Ze względu na problemy finansowe, pozwany sprzedał nieruchomość otrzymaną od spadkodawczyni, obecnie posiada ¼ udziału w nieruchomości położonej w J.. Utrzymuje się z pracy na stanowisku pracownika porządkowego, osiąga zarobki rzędu 1.379.95 zł, pomaga finansowo córce. W ocenie Sądu uznać należy, iż w okolicznościach rozpoznawanej sprawy, wobec faktu, iż pozwany jest jedyną osobą obdarowaną, ponoszącą odpowiedzialność z tytułu należnego powodowi zachowku,

uzasadnionym było zmniejszenie go o połowę, to jest do kwoty 18.083,33 zł, którą Sąd zasądził wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od 15 lipca 2013 do dnia zapłaty (punkt I. sentencji wyroku).

Rozstrzygnięcie o należnych odsetkach ustawowych znajdowało podstawę w art. 455 k.c. i art. 481 k.c. Roszczenie o zachowek staje się bowiem wymagalne według ogólnych reguł wskazanych w art. 455 k.c. W niniejszej sprawie powód wezwał pozwanego przed wytoczeniem powództwa do zapłaty należnego mu zachowku, zatem żądanie należnych odsetek od dnia wniesienia pozwu (15 lipca 2013) było uzasadnione.

Zważywszy, iż żądanie powoda przewyższało zasądzoną kwotę 18.083,33 zł, dalej idące powództwo podlegało oddaleniu, co znalazło swój wyraz w punkcie II. sentencji orzeczenia.

Orzekając o kosztach procesu Sąd, w punkcie III. sentencji wyroku, nie obciążył pozwanego obowiązkiem zwrotu na rzecz powoda kosztów procesu, kierując się zasadą słuszności wyrażoną w treści art. 102 k.p.c., zgodnie z którym, w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. Sąd miał na względzie trudną sytuację finansową pozwanego, jak również powstanie po stronie pozwanego obowiązku zapłaty na rzecz powoda na mocy niniejszego wyroku.

W punkcie IV. sentencji wyroku Sąd, mając na względzie zwolnienie pozwanego od kosztów sądowych w całości oraz fakt poniesienia przez powoda wydatków na opinię biegłego w wysokości 800 zł z uiszczoną przez niego zaliczki, na podstawie art. 113 ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U.2014.1025 j.t.) obciążył Skarb Państwa - Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu kwotą 680,78 zł tytułem brakującej części wydatków na opinię biegłego sądowego, poniesionych tymczasowo przez Skarb Państwa.

Orzekając o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanemu z urzędu Sąd w punkcie V. sentencji wyroku przyznał adwokatowi R. K. (2) od Skarbu Państwa - Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Śródmieścia we Wrocławiu kwotę 2.952 zł, to jest koszty zastępstwa procesowego w wysokości 2.400 zł ustalone w oparciu o § 6 pkt 5 w zw. z § 2 ust. 1, 2 i 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U.2013.461 j.t.), powiększone o podatek VAT.